

บทที่ 3

ระเบียบและวิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สภาพปัจจุบันและปัญหา ตลอดจนแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้มีจำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และบุคลากรหลักในชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในแนวลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น บันทึกการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง แผนงาน โครงการต่าง ๆ บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและสังเกตการณ์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ณ โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เครื่องมือที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำเครื่องมือไปทดลองใช้สัมภาษณ์ครูและนักเรียนในโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จำนวน 5 คน เพื่อทดสอบความชัดเจนถูกต้อง และเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงให้เครื่องมือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การที่ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษานี้เนื่องจากเชื่อว่าจะเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การค้นพบคำตอบของข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบของการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสภาพปัจจุบันและปัญหา รวมทั้งแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารดังกล่าว ทั้งนี้วิธีการวิจัยในแนวทางนี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบว่ามิปรากฏการณ์อะไรเกิดขึ้น และปรากฏการณ์เหล่านั้นมีความหมายอย่างไรต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังที่ สุภางค์ จันทวานิช (2539 : 12-

37) ได้อธิบายถึงลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพว่า “เป็นการวิจัยที่แสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งวิธีการวิจัยเป็นการเก็บข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด มักใช้เวลานานในการติดตาม ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บ รวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อมูลแบบอุปนัย และในส่วนของหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยต้องมีการเตรียมตัวทำงานในภาคสนาม ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญเพราะเป็นการปูพื้นฐานของการทำงาน จะต้องมีการเลือกสนามที่เหมาะสม การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่อยู่ในสนาม ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การที่ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาในสนามใดสนามหนึ่งนั้น ควรมีการเตรียมตัวทั้งในแง่ของการหาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมนั้นและการเตรียมตัวของนักวิจัยเอง เมื่อนักวิจัยได้เข้าไปในสนามที่จะศึกษาแล้ว สิ่งสำคัญที่นักวิจัยจำเป็นต้องทำก่อนคือ การแนะนำตัวเอง การสร้างความสัมพันธ์ เพราะจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจนำไปสู่ข้อมูลได้ จากนั้นได้แก่การทำแผนที่และการเลือกตัวอย่างที่จะศึกษา”

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ผู้วิจัย ผู้วิจัยได้ตระหนักในการวิจัยอยู่เสมอ เพราะถือเป็นเครื่องมือปฐมภูมิที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ได้สอบถามและหาแนวคิดจากผู้รู้ เพื่อให้ได้มุมมองและความเข้าใจอย่างชัดเจน เพราะถือว่าผู้วิจัยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการทำให้ข้อมูลมีความหมาย ในการนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งครอบคลุมในเรื่องการสร้างเครื่องมือ วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึก การวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างสมมติฐานจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้ฝึกฝนและทดลองปฏิบัติจนเกิดทักษะและความชำนาญ เพื่อให้สามารถดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนตามขอบเขตของการวิจัยที่กำหนด นอกจากนี้ในฐานะที่ได้ร่วมปฏิบัติ และได้ศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมาอย่างละเอียด จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาได้ตรงตามสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด ประการสำคัญผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของจรรยาบรรณของนักวิจัยซึ่งมีผลต่อความเที่ยงตรงของการเก็บรวบรวมและตีความหมายของข้อมูล ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของข้อมูล และเพื่อขจัดความลำเอียงหรืออคติ (Bias) ผู้วิจัยจึงขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างที่

ศึกษาให้ผู้วิจัยเข้าไปคลุกคลีใกล้ชิด ในกิจกรรมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยผู้วิจัยได้ชี้แจง จุดมุ่งหมายของการเข้าไปศึกษาสังเกต ในปรากฏการณ์อย่างชัดเจน และตลอดระยะเวลาในการเก็บ รวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มตัวอย่างและวางตัวเป็นกลางในทุกสถานการณ์ เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ให้ข้อมูลว่า ข้อมูลนั้น จะไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเดือดร้อนหรือส่งผลเสียหายต่อการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดหลักจรรยาบรรณของการวิจัยอย่างเคร่งครัดในทุกขั้นตอนของการวิจัยเพื่อให้ ผลการวิจัยครั้งนี้ถูกต้อง เทียบตรง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์กลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากร หลักในชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อถาม ความคิดเห็นของ กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ไปใช้สภาพปัจจุบัน ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการบริหาร สถานศึกษาโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาโดย ใช้โรงเรียนเป็นฐาน รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์โดย ใช้โรงเรียนเป็นฐาน

แบบสังเกต ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม การ ปฏิบัติงาน บรรยากาศการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ลักษณะท่าทีและการแสดงออกของ กลุ่มตัวอย่างขณะถูกสัมภาษณ์ ปรากฏการณ์ สภาพทั่วไปของโรงเรียน ตลอดจนลักษณะหรือ สภาพการปรับตัวของบุคลากรในบริบทของการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน

เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่แสดงหรือบ่งชี้แนว ทิศทางการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เช่น รายงานประจำปีของโรงเรียน บันทึกการปฏิบัติงาน ของกลุ่มตัวอย่าง แผนงาน โครงการต่าง ๆ การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ บันทึกการประชุมและบันทึกความคิดเห็น หรือความรู้สึกรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหาร โดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน ทั้งนี้เพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และการสังเกตการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นกลุ่มประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของโรงเรียนหาง ดง-รัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2544 มีจำนวน 30 คน ซึ่ง

ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรหลักในชุมชน ประธานนักเรียน และรองประธานนักเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ถูกเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารและปฏิบัติงานในโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ซึ่งประกอบด้วย

1. ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน
2. ผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียน จำนวน 5 คน
3. ตัวแทนครูในโรงเรียน จำนวน 5 คน
4. ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน จำนวน 5 คน
5. ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 10 คน
6. ตัวแทนบุคลากรหลักในชุมชน จำนวน 2 คน
7. ประธาน และรองประธานนักเรียน 2 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสารต่าง ๆ อาทิเช่น บันทึกการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละกลุ่มเป็นผู้กำหนดวัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์

2. การสังเกต ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง ในขณะที่ปฏิบัติงานประจำและในระหว่างการอบรมสัมมนาที่โรงเรียนจัดขึ้น ตลอดจนสังเกตความร่วมมือและการมีส่วนร่วมภารกิจด้านต่าง ๆ ของบุคลากรทั้งภารกิจประจำและกิจกรรมพิเศษ รวมทั้งบรรยากาศในสถานศึกษาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในระหว่างปฏิบัติงานและภายหลังการปฏิบัติงาน

เอกสารบันทึกการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียน แผนงาน โครงการต่าง ๆ คำสั่งการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มตัวอย่างฝ่ายต่าง ๆ บันทึกความคิดเห็นหรือความรู้สึกร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน รายงานประจำปี ตลอดจนผลการประเมินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคลากรได้ปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อยืนยันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ในระหว่างการสัมภาษณ์และสังเกตเป็นระยะ ๆ ตลอดช่วงระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกตและจากหลักฐานการปฏิบัติงานในรูปเอกสารรวมทั้งบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่าง ๆ ได้ครบถ้วนตามที่กำหนดแล้ว จึงนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จากนั้นนำมาจำแนกประเภท จัดกลุ่มข้อมูลตามคุณลักษณะที่กำหนด แล้วจึงนำมาวิเคราะห์และสร้างสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ตามลำดับ

แนวทางการสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลจากข้อมูลที่วิเคราะห์ โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีที่ศึกษาสร้างสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) และเขียนรายงานในลักษณะการบรรยายภายใต้ขอบเขตของการวิจัยที่กำหนด

ระยะเวลาในการดำเนินการ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) คือโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การสังเกตสถานการณ์หรือปรากฏการณ์และโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และเมื่อรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว จึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) อีกครั้งเพื่อให้ผลการวิจัยถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ดังนั้นในการดำเนินการวิจัย จึงใช้ระยะเวลารวม 24 เดือน นับตั้งแต่เดือนเมษายน 2544 ถึงเดือนมีนาคม 2546

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่